

RUSYA-JAPONYA JEOPOLİTİK OYUNU VE KURİL SORUNU

Mokhmad Akhiyadov

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Akhiyadov, Mokhmad, "Rusya-Japonya Jeopolitik Oyunu ve Kuril Sorunu", İNSAMER, 27.02.2019.

Dünya kamuoyu Rusya ile Batı arasındaki çekişmelere yoğunlaşmış görünse de dünyanın diğer ucundaki bir toprak sorunu, küresel siyasetin önemli maddelerinden biri olmayı sürdürüyor. Japonya ile Rusya arasında bulunan ve Kuril Adaları olarak bilinen takımadaların hangi ülkeye ait olduğu tartışmaları, geçen ocak ayında iki ülke arasında yapılan zirvede de çözüme kavuşturulamadı.

Rusya tarafından Kuril Adaları, Japonya tarafından ise Kuzey Toprakları olarak adlandırılan adalar, Moskova yönetimi açısından büyük bir stratejik önem taşıırken, Japonya açısından da bölgesel rekabette kritik bir koz olarak görülmekte. İki ülkenin de küresel destekçilerinin olması, bölgesel bir krizi uluslararası bir rekabete dönüştürmüş durumda.

Kuril Adaları üzerinde hak iddia eden Moskova yönetimi, Tokyo'nun adalarla ilgili toprak taleplerinin tam olarak karşılanmasının bölgede ciddi ekonomik ve stratejik değişikliklerle sonuçlanacağını farkında. Zira adalar üzerindeki kontrol, Rus gemilerine engelsiz bir şekilde Pasifik Okyanusu'na çıkma imkânı sağlıyor. Çünkü bu adalar arasından Yekaterina ve Friza olmak üzere Ohotsk Denizi'ni okyanusla birleştiren ve hiç donmayan boğazlar geçmekte. Dolayısıyla sorunun Japonya'nın taleplerine göre çözülmesi durumunda Yekaterina Boğazı Tokyo'nun kontrolüne geçecek ve bu durum Rusya'nın bölgesel güvenliğine ciddi tehdit teşkil edecek. Ayrıca adalar balıkçılık ve zengin madenleri sebebiyle ekonomik açıdan da oldukça önemli.

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Kuril Adaları sorunu, Japonya'nın diğer komşuları ile olan toprak anlaşmazlıklarıyla kıyaslandığında Tokyo için daha büyük bir önem taşıyor. Çünkü Kuril Adaları, Japonya standartlarına göre oldukça büyük bir alana sahip. Örneğin sadece Kunaşir ve İturup adaları, Japonya'nın en büyük beşinci adası olan Okinawa Adası'ndan daha büyük. Dolayısıyla bu adaların Japonya'ya dâhil olması ve daha sonra geliştirilmesi, Japonların yalnızca bölgenin doğal kaynaklarına erişim sağlamasına değil, aynı zamanda toprak kıtlığı ve aşırı nüfus sorununu da hafifletmesine yol açacaktır. Ayrıca bu dört adanın kaybının Japonlar tarafından İkinci Dünya Savaşı hezimetinin son sembolü olarak görüldüğünü de belirtmek gerekir. Japonlar bu konudaki iddialarını öncelikle tarihî ögelere dayandırmakta ve Kuril Adaları'nı Japonya'nın doğal toprağı olarak görmektedirler. Bu konuda Japonya'yı yalnızca

ABD değil, aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) de desteklemektedir. Bu bağlamda, 2005'te AB Parlamentosu Japonya'nın Kuril Adaları üzerindeki hak iddialarını destekler nitelikte bir karar almıştır.

2012'de göreve gelen Japonya Başbakanı Şinzo Abe'nin Kuril Adaları sorununu öncelikli dış politika hedefleri arasına almasıyla birlikte, Rusya ile ilişkilerde olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamıştı. Ancak 2014 yılında patlak veren Kırım Krizi ve bunun sonucunda Batı'nın Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımların Japonya tarafından da desteklenmesi, uzun yıllar sonra yakalanan bu olumlu havayı ciddi biçimde sekteye uğrattı. Öte yandan Kasım 2018'de gerçekleştirilen Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) zirvesinde bir araya gelen Vladimir Putin ve Şinzo Abe, barış antlaşmasının imzalanmasına yönelik müzakereleri yeniden başlattıklarını duyurdu.

Kırım Meselesinin Kuril Sorunu Üzerindeki Etkisi

2012'de Japonya'da Şinzo Abe'nin başbakanlık görevine gelmesinden sonra Rusya ile Japonya arasında yeni bir müzakere süreci başlamıştır. Ancak 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve sonrasında Ukrayna'nın doğu bölgelerindeki ayrılıkçı grupları desteklemesi üzerine Batı'nın Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımların Japonya tarafından desteklenmesi, Rus-Japon ikili ilişkilerinde yaşanan bu olumlu gelişmeleri sekteye uğratmıştır. Öte yandan Japonya'nın Kırım meselesindeki pozisyonuna bakıldığında, çok temkinli hareket ettiği de görülmektedir. Japonya'nın bu politikası tesadüfi değildir, çünkü Batı tarafından yaptırımlar uygulanan Rusya, yeni müttefiklere ihtiyaç duymaktadır. Bu durumun farkında olan Tokyo, bu ortam sayesinde dış politika hedeflerine ulaşma fırsatı yakaladığını düşünmektedir. Bu koşullarda Kasım 2018'de bir araya gelen Vladimir Putin ve Şinzo Abe, 1956 Ortak Deklarasyonu temelinde barış anlaşmasının imzalanmasına

yönelik müzakere sürecini devam ettireceklerini duyurmuştur.

Taraflar müzakere sürecini neden şimdi hızlandırma kararı aldı? Bu acelenin sebebi nedir? Bu sorulara verilecek cevabın iç ve dış politika olmak üzere iki boyutu vardır. İç politika açısından bakıldığında göze ilk çarpan husus, Şinzo Abe'nin görev süresinin sona ermek üzere olmasıdır. Ayrıca Putin de Kuril Adaları meselesini gelecek nesle aktarmak istemediğini açıkça dile getirmektedir. Bununla birlikte Moskova, Şinzo Abe'yi Rusya'ya en yakın Japonya başbakanlarından biri olarak görmekte ve o iktidardan çekilmeden önce iki ülke arasındaki sorunları halletmeye çalışmaktadır.

Diğer taraftan nispeten Rusya'ya yakın çizgide bulunmasına rağmen Şinzo Abe, Kuril Adaları konusunda Tokyo'nun daha sert bir duruş sergilemesi

gerektiğini düşünen Japon politikacılara da kulak vermek zorundadır.

Japonya'nın takip ettiği dış politika açısından bakıldığında ise, Moskova-Tokyo arasında Kuril Adaları'na ilişkin müzakere sürecinin hızlanması tesadüfi değildir. Batı'nın Rusya ile olan ilişkilerini dikkatlice takip eden Şinzo Abe, değişen uluslararası konjoktüre göre ABD ve AB'nin politikalarıyla uyuşmayan jeopolitik bir oyun oynayabilmektedir. Bunun en son örneği 2018'de yaşanmıştır. İngiltere'de patlak veren "Skripal olayı" ve bunun üzerine Rusya ile Batı arasında ortaya çıkan diplomatik krizde, Japonya Rusya'ya karşı sert tepki göstermediği için İngiltere tarafından eleştirilmiştir.

Ayrıca yakın gelecekte Japonya'nın Rusya'ya yönelik yeni yaptırımlar uygulaması beklenmemektedir.

Çünkü Tokyo, bütün dikkatini kendi toprak sorunlarını çözmeye yönlendirmiştir. Ancak Tokyo'nun bu pozisyonu, Kuril Adaları'nı geri almak isteyen Japonya'nın Kırım'ı Rusya'nın bir parçası olarak tanıyacağı anlamına da gelmemektedir. Çünkü Japonya'nın bölgedeki çıkarlarına tehdit olarak gördüğü Çin ile de toprak anlaşmazlıkları vardır. Bu nedenle Tokyo'nun Kırım'ı Rus toprağı olarak tanınması, Çin ile olan toprak sorunlarında taviz vermesi gerektiği anlamına gelecektir.

Rusya'nın Kuril Adaları sorununun çözümüne bu kadar önem vermesinin arkasında yatan sebep, 2014'ten itibaren Batı'nın uyguladığı yaptırımları delme çabasıdır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Japonya, ABD ve AB'nin yaptırımlarına katılan ülkelerdendir. Ancak Tokyo'nun yaptırımları son derece sınırlıdır ve Rusya ekonomisine sembolik zarar vermenin

Kaynak: tr.sputniknews.com

ötesine geçmemiştir. Dolayısıyla uluslararası yaptırımlar sebebiyle yatırımları, gelişmiş teknolojileri ve yabancı banka kredilerini alamayan Rusya, Japonya ile barış anlaşması imzalayarak bu sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Fakat Rusya'nın izlediği bu politikanın başarılı olup olmayacağı da ayrı bir soru işareti olarak durmaktadır. Çünkü Japon hükümeti Moskova'ya karşı ılımlı bir yaptırım politikası izlese veya yaptırımları tamamen iptal etse bile, Japon şirketlerinin Amerikan düzenleyicisinden para cezaları alma tehdidinden ve Amerikan pazarını kaybetme korkusundan ötürü Rusya'nın "yaptırım altına alınan" sektörlerinde aktif olarak iş yapma olasılıkları çok düşüktür.

22 Ocak 2019 tarihinde bir araya gelen Vladimir Putin ve Şinzo Abe, barış müzakerelerini sürdürme niyetinde olduklarını duyurdular. Buradan da anlaşıldığı üzere, Kuril Adaları sorununun çözümünde bir ilerleme kaydedilememiştir. Ayrıca her ne kadar Abe ve Putin

yönetimleri, Kuril Adaları sorununu tartışmalı dört adadan ikisi üzerinde anlaşarak çözmeye çalışsa da iki ülke kamuoyları bu plana karşı çıkmaktadır. Japon toplumunun büyük bir kısmının buna karşı çıkmasının sebebi, Rusya'nın vermeye hazır olduğu iki adanın, tartışmalı toprağın yalnızca %7'sini teşkil etmesidir. Rusya ise bölgedeki askerî-stratejik varlığı açısından önemli olan dört adanın hepsini vermeyi kabul etmemektedir.

Son olarak; bir üçüncü yol olarak düşünülen ve söz konusu adaların Rusya ve Japonya tarafından ortak kullanılması gerektiğini savunan bir görüş daha vardır. Ancak burada da tarafların birbirine karşı güven sorunu öne çıkmaktadır. Rusya, ülkesinde ABD askerî üslerine izin veren Japonya'ya güvenmemektedir. Japonya ise tamamen kendisine ait olmayan adalara yatırım yapmayı rasyonel bulmamaktadır. Dolayısıyla iki ülke arasındaki toprak sorununun kısa ve orta vadede çözülmesi zor görünmektedir.

Kuril Tarihi

Japonya ve Rusya arasındaki sınırları belirleyen Şimoda Anlaşması 1855 yılında imzalanmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde İturup Adası'nın kuzeyinde bulunan tüm adalar Rusya'ya, güneyinde yer alan (günümüzde tartışma konusu olan dört ada dâhil) adalar ise Japonya'ya bırakılmıştır. Bununla birlikte Sahalin Adası Ruslarla Japonların ortak mülkiyeti sayılmıştır. Bu anlaşmanın imzalandığı gün olan 7 Şubat, günümüz Japonya'sında "Kuzey Toprakları Günü" olarak kutlanmaktadır.

1875 yılında imzalanan St. Petersburg Anlaşması'na göre Rusya, kontrolü altındaki Kuril Adaları'nın kuzeyindeki tüm adaları Japonya'ya devretmiş, bunun karşılığında Japonya da Sahalin Adası'nı Rusya'ya bırakmıştır.

Rusya'nın yenilgisiyle biten 1904-1905 Rus-Japon Savaşı sonunda imzalanan Portsmouth Antlaşması çerçevesinde Japonya'ya Kuril Adaları'na ek olarak Sahalin Adası'nın güney yarısı ve ona bitişik tüm adalar bırakılmıştır. Diğer yandan Portsmouth Barış Konferansı'na katılan Japonya heyeti, savaştan önce iki ülke arasında imzalanan bütün anlaşmaların feshedildiğini ileri sürmüştür. Ancak günümüzde Japonya, Kuril Adaları üzerinde hak iddiasında bulunurken sürekli 1875 St. Petersburg Antlaşması'na atıf yapmaktadır.

1945'te SSCB, ABD ve İngiltere arasında gerçekleştirilen Yalta Konferansı'nda SSCB lideri Stalin, Japonya'nın hem Güney Sahalin hem de Kuril Adaları'nı SSCB'ye bırakması gerektiğini

1855

Rusya - Japonya arasında Şimoda Antlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre İturup Adası'nın kuzeyinde bulunan tüm adalar Rusya'ya, güneyinde yer alan adalar ise Japonya'ya bırakıldı.

1875

St. Petersburg Antlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre Rusya kontrolü altındaki Kuril takımadalarının kuzeyindeki tüm adalar Japonya'ya devredildi. Karşılığında ise Japonya Sahalin Adası'nı Rusya'ya bıraktı.

1905-1904

Rus-Japon Savaşı'nın sonunda, Japonya'ya Kuril Adaları'na ek olarak Sahalin Adası'nın güney yarısı ve ona bitişik tüm adalar bırakıldı.

2019-2018

Kasım 2018'de Putin ve Şinzo Abe bir araya geldi. 1956 Ortak Deklarasyon temelinde barış antlaşmasının imzalanmasına yönelik müzakereleri hızlandırma kararı aldı.

1956

Moskova-Tokyo arasında Ortak Deklarasyon imzalandı. Buna göre, SSCB, barış antlaşması imzalanması şartıyla Japonya'ya Şikotan ve Hobomai takımadalarını vermeyi kabul etti.

1945

SSCB, ABD ve İngiltere arasında Yalta Konferansı imzalandı. Japonya'ya karşı saldırıya geçen SSCB, Güney Sahalin ve Kuril Adaları'nı ilhak etti.

öne sürmüştür. Bu talebin müttefikleri tarafından kabul görmesinin ardından SSCB, adaları işgal etmiş ve 1949 yılına kadar adalardaki bütün Japonları Japonya'ya göndermiştir. Ancak Japonya, SSCB'nin attığı bu adımı, iki ülke arasında 1941 yılında imzalanan Saldırmazlık Paktı'nın ihlali olarak nitelendirmiştir. Bununla birlikte Japonya, kendisinin Yalta Konferansı'nda yer almadığını ve dolayısıyla burada imzalan anlaşmayı tanımadığını açıklamıştır.

1951 yılında müttefik güçler ve Japonya arasında imzalanan San Francisco Barış Antlaşması çerçevesinde Japonya, Güney Sahalin ve Kuril Adaları üzerindeki bütün hak iddialarından vazgeçmesine rağmen San Francisco Barış Konferansı'na katılan SSCB delegasyonu, Japonya'nın Kuril Adaları'ndan hangi ülke lehine feragat ettiğini açık bir şekilde ifade etmediği için anlaşmayı imzalamayı reddetmiştir.

Öte yandan Soğuk Savaş dönemi ile birlikte Japonya'nın en önemli müttefiki olan ABD'nin, Moskova ile Tokyo arasındaki müzakere sürecine dâhil olması, iki ülke arasında nihai barış anlaşmasının imzalanmasının önünde büyük bir engel haline gelmiştir. Sovyet-Japon ilişkilerinin normalleşmesi, kaçınılmaz olarak bölgedeki SSCB

etkisinde bir artışa yol açacak ve Kuril Adaları sorununun çözülmesi, o zamanki Amerikan yönetiminin idaresinde olan Ryukyu Adaları'nın yeniden Japonya kontrolüne geçmesi konusunu gündeme getirecekti. Bunun farkında olan ABD, Japonya'nın dört ada üzerindeki hak iddiasını destekleyerek Moskova ve Tokyo arasındaki müzakereleri engellemeyi başarmıştır. Bu bağlamda, 1951'de Tokyo ile Washington arasında imzalanan ve Japonya'da Amerikan askerî üslerinin kurulmasına izin veren güvenlik anlaşmasının 1960'ta 10 yıl daha uzatılmasının ardından SSCB, Ortak Deklarasyonu tek taraflı olarak iptal ettiğini duyurmuştur.

Moskova-Tokyo arasındaki müzakereler SSCB'nin dağılmasına kadar sürdürülmesine rağmen Kuril Adaları sorunda hiçbir ilerleme kaydedilememiştir. Diğer taraftan 1990'larda Yeltsin yönetimi, 1956 Ortak Deklarasyonu'nu koşulsuz olarak tanıdığını duyurarak SSCB'nin 1960-1991 yılları boyunca takip ettiği politikanın üstünü çizmiştir. Ancak taraflar bundan daha ileriye gidememiştir. Çünkü söz konusu sorun, Rus kamuoyunda geniş çaplı tartışmalar uyandırmış ve Japonya'nın taleplerinin kabul edilmesi, Rusya lideri için adeta politik "intihar" anlamına gelmiştir.